

berg, die nog weten van het bestaan van de Glazen Wagen.

Elke Zaterdag was het in Scherpenzeel een drukte van belang, want dan vertrok de Glazen Wagen naar Utrecht. Talrijke boeren en boerinnen verdrongen zich rond de koets, manden met eieren torsend, die bestemd waren voor de domstedelijke markt. Als iedereen voorzien was van een diligencekaartje en zich een plaatsje had gezocht, blies de koetsier op de hoorn en dan zette de Glazen Wagen zich in beweging, nagewuifd door vele achterblijvers.

Zo'n reisje naar Utrecht was in die tijd een hele onderneming. Men was namelijk, indien alles een beetje meeleef, al(!) na drie uur op de plaats van bestemming: de Neude in Utrecht. Via Woudenberg reed de Glazen Wagen — zo genoemd vanwege de vele ramen, die in de koets waren aangebracht — in de richting Zeist. Aan de voet van de berg — even voorbij het kruispunt in de nabijheid van het tegenwoordige café Aart Jansen — moesten alle passagiers uitstappen, omdat de paarden de zware wagen anders niet tegen de helling op konden trekken.

Als de top was bereikt, steeg ieder weer in en dan ging het meestal in draf naar de eerste pleisterplaats, de herberg „Londen”, niet ver voorbij de pyramide van Austerlitz. Die herberg was een van de

meest romantische plekjes van de hele omgeving. De reizigers dronken daar een kop koffie tegen een tarief van vijf centen per kop — zonder bedieningsgeld — en de koetsier zorgde daar voor zijn paarden.

Ook vele „dagjesmensen”, die per fiets of landauer op stap waren, belandden vaak bij deze herberg, waar zekere Jan de Sain achter de tapkast stond en zijn vrouw, genaamd Julia, des zomers koele dranken voor de bezoekers neerzette, waarbij zij altijd een vriendelijk „Asjeblijft” liet horen.

Wanneer de diligence-passagiers voldoende hun benen hadden gestrekt, zocht iedereen zijn plaats weer op en voort ging de reis naar Utrecht. En in de herberg „Londen” keerde de rust weer.

Hoe deze herberg aan die uitheemse naam gekomen is, kunnen we niet met zekerheid zeggen. Er wordt wel eens beweerd, dat deze pleisterplaats zijn naam dankt aan een bepaalde uitroep van de Franse soldaten, die in de vorige eeuw Austerlitz bevolkten. Volgens de overlevering riepen zij onophoudelijk „Naar Londen!”, omdat het in Napoleon's bedoeling zou hebben gelegen, naar Engeland over te steken. De nabij het gehucht ontstane herberg zou aldus de naam „Londen” gekregen hebben.

CENTRAAL MUSEUM UTRECHT

Uit de agenda van het Centraal Museum noteerden wij:

- 4 Mei: Rondleiding: Stijlkamers (gothische-, renaissance- en barokkamer);
- 11 Mei: Rondleiding: Stijlkamers (kamer Lodewijk XIV, XV en XVI en Biedermeierkamer);
- 18 Mei: Rondleiding: Historische Afdeling (eerste gedeelte);
- 25 Mei: Rondleiding: Historische Afdeling (tweede gedeelte);
- 1 Juni: Rondleiding: Costuums;
- 29 Juni: Rondleiding: Utrechtse schip en verzameling Aartsbischoppelijk Museum.

De kosten van deze Dinsdagavondrondleidingen bedragen f 1,— per persoon, inclusief entree.

MAANDBLAD VAN „OUD-UTRECHT”

VEREENIGING TOT BEOEFENING EN TOT VERSPREIDING VAN DE KENNIS
DER GESCHIEDENIS VAN DE STAD EN DE PROVINCIE UTRECHT

JUNI
1954

ONDER REDACTIE VAN:
H. DE JONG

27e JAARGANG
Nº 6

UITGAVE DER VEREENIGING. ADRES: MAJELLAPARK 61, UTRECHT
Gironummer 575520 ten name van de Vereeniging „OUD-UTRECHT”

Zomerexcursie naar Yoselstein

Het bestuur van „Oud-Utrecht” nodigt de leden met hun dames uit tot deelneming aan een excursie naar *IJsselstein* op Zaterdagmiddag 26 Juni a.s. Vertrek per autobus van het Janskerkhof om kwart voor twee.

De deelnemers zullen door de burgemeester mr J. J. Abbink Spaik worden ontvangen, waarna in groepen o.m. zullen worden bezocht: de hervormde- en de rooms-katholieke kerk, het Ewoutsgasthuis, het raadhuis, terwijl verder een wandeling door de stad wordt gemaakt.

De kosten bedragen f 1.50 per persoon. Deelnemerskaarten kunnen tot en met 23 Juni worden afgehaald bij de Nederlandse Handel Maatschappij, Janskerkhof 12, Utrecht. Na tijdige overschrijving of storting op postgiro 11623 van de N.H.M. worden ze ook gaarne per post toegezonden. Zij, die op eigen gelegenheid aan de excursie wensen deel te nemen, kunnen een deelnemerskaart afhalen of bestellen à f 0.25 per persoon.

Namens het bestuur:

Ir J. D. M. BARDET, voorzitter.

Mr N. B. TEN BOKKEL HUININK, secretaris.

IJSSELSTEIN

De stad en het land van IJsselstein hebben als „Baronie van IJsselstein” tot de Franse tijd niet tot het Sticht behoord. De baronie was leenroerig aan Holland, terwijl het verderaf gelegen Montfoort wel onder het bisdom Utrecht ressorteerde.

Sterke kastelen, machtige en onrustige kasteelheren, belangen, strijdend omdat ze zo gelijk waren, hielden bij voortduring de twist gaande. De Montfoorters steunden de burgers van Utrecht en waren dus ijverige Hoeksens, de Egmonds van IJsselstein steunden het Bourgondisch gezag, dus de bisschop, en waren niet minder beslist Kabeljauws. Bovendien nauw verwant aan de Gelderse heretogen waren de heren van IJsselstein in alle oorlogen en twisten, die Gelderland voerde, onophoudelijk betrokken. Geen wonder dat ook IJsselstein een zeer rijke en veelbewogen geschiedenis heeft.

Het kasteel IJsselstein wordt reeds vermeld in 1279. Het is waarschijnlijk dat de stad zich bij het kasteel heeft gevormd en dat dit laatste dus ouder is dan de stad. Het kasteel is in 1417 door Jacoba van Beijeren tezamen met het gehele stadje totaal verwoest en afgebroken, omstreeks 1500 weder opgebouwd en ten slotte in 1888 voor sloping verkocht en afgebroken. Er staat nu nog een vierkante toren van baksteen met speklagen van bergsteen met een rijke gewelfde trap. Nadat de Van Amstels de baronie hadden bezeten kwam zij door vererving aan de Egmonds. Door huwelijk van de laatste erfdochter Anna van Buren met Prins Willem I kwamen de goederen aan de Oranjes, waarin ze tot de confiscatie in de Franse tijd zijn gebleven.

De hervormde kerk gewijd in 1309 aan de Heilige Nicolaas, is in 1398 tot kapittelkerk verheven en bij de brand van 1417 vernield. Het is een ruime laat-gothische kruiskerk met kooromgang en een merkwaardige toren in vroeg renaissance trant. De toren is gebouwd naar ontwerp van Alexander Pasqualini. Na de brand van 1911 is de toren bekroond met een ontwerp van de architect M. de Klerk. De kerk is een baksteenkerk met rijke toepassing van tuf- en zandsteen.

In het koor liggen twee waardevolle graftomben. De eerste heeft vier liggende beelden van zwart Namens marmer van Gijsbrecht van Amstel en zijn zoon Arnold met hunne vrouwen Bertha van Heukelom en Maria van Avennes. De tweede tombe van hogere kunstwaarde is van 1540 van zwart steen met een wit stenen beeld van Aleid van Culemborg, de in 1471 vroeggestorven vrouw van Frederik van IJsselstein.

De rooms-katholieke kerk bezit een rijk gebeeldhouwd eiken preekstoel en communiebank uit de laatste helft van de 18e eeuw. Voorts in de kapel ten Zuiden van de toren het miraculeuse beeld van Onze Lieve Vrouw van Eiteren, wellicht 13e eeuw.

Het raadhuis, een baksteenbouw met banden van bergsteen uit

begin 17e eeuw is in 1838 verbouwd en bepleisterd. In de laatste tijd ontleisterd, doch nog niet gerestaureerd.

Een oude kloosterkerk uit de 15e eeuw diende sinds de 17de eeuw als *Ewouts-gasthuis*. Verleden jaar is dit gebouw door de gemeente aangekocht. De plaats van de *IJsselpoort* is nog te herkennen aan twee lage torentjes, terwijl van de *Benschopperpoort* nog twee stenen met wapens over zijn.

Een *brandspuitenhuysje* bij de IJsselpoort is reeds herhaaldelijk met afbraak bedreigd. Het heeft een aardige trapgevel met ankers en wapenstein met 1622. Dit huysje verdient restauratie en behoud. Het zou jammer zijn, wanneer dit aardige gebouwtje, waarvoor zeker een bestemming te vinden is, zou worden opgeruimd.

Zowel in de Benschopperstraat als in de Utrechtsestraat vindt men enkele goede gevels en gevelfragmenten uit de 17e eeuw.

Ten Oosten van de stad is nog duidelijk de plaats waarneembaar waar het Cisterciënser klooster „Onze Lieve Vrouwenberg” heeft gelegen, dat in 1343 werd gesticht, in 1482 werd verwoest en in 1937/38 onder leiding van de heer W. Stooker werd ontgraven. In het jaarboek Oud-Utrecht 1938 komt hiervan een beschrijving voor waarin nog vele andere merkwaardigheden over IJsselstein staan geboekstaafd.

J. D. M. B.

OUD-UTRECHT WENDT ZICH TOT DE GEMEENTE- RAAD VAN MAARSSEN

Aan de Raad der gemeente Maarssen is op 18 Mei het volgende schrijven uitgegaan van de vereniging „Oud-Utrecht”:

De vereniging „Oud-Utrecht”, gevestigd ten huize van haar secretaris, mr N. B. ten Bokkel Huinink, Nieuwe Gracht 133 te Utrecht, kennis nemende van het uitbreidingsplan van uw gemeente, zoals dat thans ter visie is gelegd, van oordeel dat door de ontworpen verbindingsweg van de Doornenburgerlaan naar de Rijksstraatweg over de beide buitenplaatsen Doornenburg en Bolestein het karakter van deze buitens op ontoelaatbare wijze wordt aangetast, dat van het landgoed Doornenburg hierdoor een groot deel van het natuurschoon en de fraaie houtopstand te niet gaat, dat van de oude Ridderhofstad Bolestein door het leggen van de geprojecteerde weg vlak langs het huis over het voorplein de typische ligging van het huis ten opzichte van bijgebouwen, toegangshek en voorplein geheel verloren gaat, dat de noodzakelijkheid en vooral de urgentie van deze verbindingsweg nog geenszins vaststaat of bewezen is, dat voorts de bebouwing op het weiland ten Noord-Oosten van Doornenburg landschappelijk niet aanvaardbaar wordt geacht, verzoekt uw Raad mitsdien het uitbreidingsplan in de thans voorliggende vorm *niet goed te keuren*.

Namens het bestuur:

Ir J. D. M. BARDET, voorzitter.

Mr N. B. TEN BOKKEL HUININK, secretaris.

KASTEELHISTORIE VAN AMERONGEN HERLEEFT

Op 6 en 8 Juli a.s. 's avonds 8 uur hoopt een groep spelers uit Zeist vóór het Huis te Amerongen enkele episoden uit het bestaan van het kasteel te doen herleven.

Met het, vanaf de weg niet zichtbare, statige huis als achtergrond, zullen enkele heren en vrouwen van Amerongen, die ook in de vaderlandse geschiedenis een rol hebben gespeeld, uit het verleden te voorschijn treden.

Goert van Reede zal opnieuw een pijnlijk moment beleven, evenals Geertruid van Nijenrode, zijn vrouw. Heer Goert had „gekozen voor de vrijheid”, deel uitgemaakt van de Statenvergadering, waarin Filips II verlaten werd, maar zijn oudste zoon en erfgenaam was Spaans gezind. Wat moet hij doen?

Honderd jaar later brengt stadhouder Willem III een bezoek aan Margaretha Turnor, de vrouw, die de bouw van het kasteel geleid heeft. De graaf van Athlone wordt ingehuldigd door het gerecht, volgens het aloude ritueel.

Eén van de zoons van deze graaf moet zijn liefde offeren, om het goed te kunnen behouden..... En tenslotte wordt Christine van Reede in 1813 voor de keus gesteld, de Marseillaise te zingen of een vriend in Franse handen te laten. Ze krijgt hem vrij, maar zingt de Marseillaise niet.....

Dank zij de grote welwillendheid van de grafelijke familie van Aldenburg Bentinck, zullen alle meespelende dames en verschillende heren, gekleed zijn in echte, oude costuums, die nog op het Huis bewaard worden.

Zo zal Margaretha Turnor ook haar entree kunnen maken in een oude familie-koets, zullen bij de inhuldiging de originele zilveren sleutels kunnen worden gebruikt, enzovoort.....

DE SANDENBURG

De Stichtse Courant te Driebergen vertelt het volgende over de Sandenburg te Langbroek, het stamslot van de nieuwe Commissaris der Koningin in de provincie Utrecht, mr C. Th. E. graaf van Lynden van Sandenburg.

Het wapen van Sandenburg, in blauw drie gouden adelaars, herinnert aan vroeger tijd. Sommige kroniekschrijvers menen namelijk, dat dit wapen toebehoorde aan het oude riddergeslacht Van Sande, en dat het deze Van Sandes waren, die de burcht bouwden. De naam Sandenburg komt in 1303 het eerst voor, gedragen door Doem van Sandenburg, getuige van bisschop Guy van Henegouwen.

De eerste bekende belening door de Domproosdij te Utrecht was in 1391, toen het kasteel in het bezit kwam van de familie Van

Zyl. Families van deze naam worden nu nog veelvuldig in het Sticht aangetroffen.

Tegen het eind van de veertiende eeuw wordt als eigenaar genoemd een zekere Steven de Ridder, die „rihter binnen Nederlangbroek” bleek te zijn. Op 8 Maart 1428 werd een leenacte vervaardigd, waarin sprake is van „den toirn tot Sandenburch met 7 merghen lants”. Dit geeft dus een aanduiding over de omvang van de bezitting in die tijd. Dit grondgebied bleef in de loop der eeuwen steeds bij het kasteel behoren.

Omstreeks 1765 ontstond er een heel geharrewar rond de verkoopplannen van het slot. In dit jaar kwam de bezitting namelijk aan de erven Smissaert, die Sandenburg eerst aan het Huis Lunenburg „veralieneerden”. Op 9 September van dat jaar viel het besluit: de heer van Lunenburg, baron van Lynden, werd eveneens beleend met Sandenburg. Wat de oorzaak is geweest, dat deze belening na heel korte tijd toch weer ongedaan gemaakt werd, valt moeilijk meer uit te maken. Maar het gebeurde en vele malen wisselde de ridderhofstad nu weer van eigenaar.

Hoe Sandenburg er in die dagen uit zag vertelt ons de schrijver van de „Tegenwoordigen Staat van Utrecht”, die in de nogal gezwollen taal van die dagen de lof van het kasteel bezingt en er (in 1772) van zegt, dat het een „vrij aanzienlijk ouderwets gebouw, staande in een ruim water en door eene steenen brug, gehegt aan een voorhof, welke ook met water omvangen is, en met een houten brug, door een afgezonderd voorgebouw, eenen uitgang naar buiten heeft.”

Men schreef 1792. De bewoners van Neerlangbroek en de pachters van Sandenburg konden een nieuwe kasteelheer gaan begroeten. Het was G. C. C. J. baron van Lynden, brigadier bij de Gardes du Corps van de Prins van Oranje.

Hiermede kwam dan 't kasteel rechtstreeks in bezit der voorvaderen van de nieuwe Commissaris der Koningin. Baron van Lynden was niet, slechts in dienst van de Prins, hij was ook lid van Gedeputeerde Staten van Utrecht. Het contact van de familie Van Lynden met het provinciaal bestuur van Utrecht strekt zich dus wel uit tot een ver verleden.

Meer dan vijftig jaar lang, tot zijn dood toe, bleef deze baron van Lynden kasteelheer.

In zijn tijd onderging het kasteel een ingrijpende wijziging. Het voormalige slot verdween vrijwel geheel en op de oude plek werd een nieuw huis gebouwd. Men trok de bijgebouwen in dezelfde stijl op als het huis. De muren werden aanvankelijk grijs gepleisterd, maar later gewit, zodat het geheel het tegenwoordige aanzien kreeg.

Op niet minder drastische wijze werd de tuin- en parkaanleg gewijzigd. Overeenkomstig de mode brak men met de Le Nôtre-stijl

en kreeg men een parkaanleg in Engelse stijl. Allerlei exotische planten werden aangevoerd en nu nog dwalen liefhebbers van de flora graag in het park rond om de veelheid van in- en uitheemse planten en bomen te bewonderen. Veelvuldig worden er 's zomers excursies gehouden, die steeds meer belangstelling trekken.

Toen baron van Lynden overleed liet hij Sandenburg aan zijn zoon na, die tevens heer was van Groenesteyn en Walenburg en die voorts als vice-president aan het gerechtshof te Utrecht verbonden was. Bij diens dood kwam de heerlijkheid aan zijn beroemde zoon, de minister van Staat, die in 1882 met al zijn afstammelingen in de gravenstand werd verheven. De stamhouder van minister Van Lynden was in de twintig jaren Commissaris van de Koningin in onze provincie, en opnieuw is dus een graaf Van Lynden tot dit ambt benoemd. Dit betekent dus wel de voortzetting van een glorieuze traditie. Een nieuwe, gedenkwaardige fase in de historie van het aloude „Sandenburg” bereikt.

GOUVERNEURS EN COMMISSARISSEN DES KONINGS EN DER KONINGIN IN DE PROVINCIE UTRECHT SEDERT 1814

J. M. baron van Tuyll van Serooskerken, gouverneur 9 April 1814.
F. ridder van Ertborn, 3 Augustus 1828.
G. C. C. J. baron van Lynden van Sandenburg (lid van Gedeputeerde Staten), waarnemend 27 October 1830.
Mr L. van Toulon, 29 September 1831.
W. R. baron van Heeckeren van Brandsenburg (lid van Gedeputeerde Staten), waarnemend 9 Januari 1840.
Mr F. van de Poll, 25 September 1840.
Mr S. baron van Heemstra, 22 Augustus 1850.
Jhr Mr H. H. Röell, 13 April 1858.
Jhr E. C. U. van Doorn, 1 Mei 1860.
Mr J. A. G. baron de Vos van Steenwijk, 1 Mei 1880.
Mr E. H. s' Jacob, 1 Mei 1882.
Mr H. G. Römer (lid van Gedeputeerde Staten), waarnemend 1 October 1888.
A. baron Schimmelpenninck van der Oye van de Poll en Nijenbeek, 15 October 1889.
Mr F. D. graaf Schimmelpenninck, 1 Augustus 1905.
Mr Dr F. A. C. van Lynden van Sandenburg, 1 Augustus 1914.
H. van Andel (lid van Gedeputeerde Staten), waarnemend 1 April 1924.
Mr H. Th. s' Jacob, 1 Mei 1924.
J. H. Th. O. Kettlitz (lid van Gedeputeerde Staten), waarnemend 1 Maart 1934.
Jhr mr dr L. H. N. Bosch ridder van Rosenthal, staatsraad i.b.d. 1 Juni 1934.
Mr G. A. Diepenhorst (lid van Gedeputeerde Staten), waarnemend 1 November 1946.
M. A. Reinolda, 20 Maart 1947.
Mr C. Th. E. graaf van Lynden van Sandenburg, 1 Juli 1954.

KLEINE MEDEDELINGEN.

Het Gaasbeker gilde. Over dit oude te Soest bestaans hebbende gilde lezen wij in de Soester Courant:

Men zegt, dat een voornaam Stichts Edelman, Jonker Jacob van Gaasbeek, wonende aan het tegenwoordige Kerkpad, in 1393 of daaromtrent eens paard reed met zijn zoon. De ridder bemerkte, dat zijn zoon niet naar de regelen der kunst te paard zat en hierover ontstak de vader in woede. Hij gaf zijn zoon een klap met een roede op het hoofd en deze klap kwam zodanig aan, dat de jongen dood ter aarde viel.

Als boete heeft de radeloze vader toen het St Aagtengilde gesticht, welks leden jaarlijks voor de zielerust van de verslagene zouden bidden. In 1406, het jaar waarin hij stierf, vermaakte hij het gilde een groot legaat. Er zijn ook personen, die deze oorsprong in twijfel trekken.

De Soester mannen stonden in de 14e eeuw als bekwame boogschutters bekend. Zij oefenden zich met bijzondere voorliefde in het schieten met de voetboog en hadden daarvoor een afzonderlijk gilde opgericht. Het doel was natuurlijk bij vij-

andelijke invallen zich des te beter te kunnen verdedigen. Daarom verscheen ook later, na het invoeren der vuurwapenen, naast hun voetboog een haakbus of „bus”, een lang plomp geweer, dat bij het afschieten op een stut (haak) werd gelegd.

Aan het hoofd van het Soester schuttersgilde stond als voorzitter een „Ouderman”, terwijl hem, als dagelijks bestuur, twee gildebroeders als „Raadsheren” waren toegevoegd. Zij hadden alle drie maar één jaar zitting en waren niet terstond herkiezbaar.

Eens per jaar had er een wedstrijd in het schieten plaats en wel met de voetboog. Dit was een metalen boog, die men met een windas spande en daarbij met de voet de boog vasthield, zoals men dat nu met een fietspomp doet.

Men zette op een hoge houten paal een houten vogel, de papegaai genoemd. Wie deze vogel van de paal schoot werd koning en bleef die waardigheid een jaar lang bekleden. Ter onderscheiding droegen de leden of broeders van het gilde een zogenaamd „kovel”, d.i. een hoofdkap met afhangende schoudermantel, vervaardigd van laken.

Na afloop van de wedstrijd had een maaltijd plaats, waarbij vlees en bier niet gespaard werden. De kosten werden bestreden uit inkomsten van bezittingen, vooral akker- en weiland, die indertijd bij testament aan het gilde geschonken waren. De ouderman moest die bezittingen beheren.

In 1500 kreeg het gilde een nieuw reglement. Dit reglement geeft ons enige bijzonderheden over het gilde.

De Ouderman en de Raadsheren zullen het laken voor de kovens zelf kopen, het ene jaar rood-wit, het ander jaar blauw-wit en het derde jaar groen-wit, welke laatste kleuren de kleuren van Soest zijn. Zij zullen daarvan voor elke gildebroeder een kovel laten maken en wel vóór Pinksteren. Wie hem dan niet heeft afgehaald krijgt er dat jaar geen.

Behalve deze radicale bepaling tegen hen die hun kledij niet afhaalden, was er ook een bepaling, welke ons laat zien, dat een kleine vergoeding werd gevraagd voor deze kovel: „De leden moeten voor hun kovel elk een halve Brabantse stuiver (d.i. 2½ ct.) in de gildekas storten”.

Op Pinkstermaandag zal er naar de papegaai worden geschoten. Niemand mag voor de Koning schieten. (Die Koning had op

Pinksteren van het jaar daarvoor zijn titel behaald. Hij zou dus bij de nieuwe wedstrijd overwonnen kunnen worden, doch hij had het eerste schot. Was dit raak, dan werd hij weer voor een jaar Koning.) Wie vóór de Koning schiet, verbeurt een goud-gulden (ongeveer f 1,40).

Na de verkiezingen van nieuwe raadsheeren zullen de gildebroeders de nieuwe koning met alle eer naar de kerk geleiden, gaande twee aan twee, met hun bussen en hun bogen bij zich. In de kerk gekomen zullen zij de dienst bijwonen op verbeurte van een ton bier van 12 Brabantse stuivers (d.i. ca. 60 ct.).

Als de dienst gedaan is, zullen de gildebroeders de Koning in alle eer naar de herberg brengen, waar het gildefeest gehouden wordt. Daar zullen zij in alle betamelijkheid eten en drinken.

Die twist veroorzaakt en iemand met de vuist slaat of met het mes dreigt, verbeurt een ton bier. Doch wie een ander met het mes steekt (de Soestenaren waren van ouds geduchte messentrekkers en hadden de naam Bekkensnijders) of met andere wapenen wondt, die verbeurt een goudgulden.

Op Sacramentsdag (10 dagen na Pinksteren) wordt een processie gehouden. De broeders moeten dan met bussen en bogen de dienst bijwonen en na afloop, met hun kovel op, voor de processie uitloopen, twee aan twee naar oude gewoonte.

Op St Aagtensdag, 5 Februari, de naamdag van de beschermheilige van 't gilde, zullen de gildebroeders eveneens voor de processie uitgaan, op verbeurte van een ton bier.

De Ouderman en de Raadsheren mogen alleen geboren Soesters aannemen, die te goeder naam en faam bekend staan en in Soest wonen. Mochten Ouderman en Raadsheren dit voorschrift overtreden, dan moeten zij elk een halve reaal (d.i. ca. 25 ct.) geven.

Ook zal ieder nieuw lid aan de kerk een half pond goede was geven (voor de kaarsen) en de gildebode, die hem de eed afneemt, een paar goede handschoenen of anders 1½ stuiver.

Als een gildebroeder buiten Soest trouwt en daar een jaar blijft wonen, verliest hij het lidmaatschap. Komt hij weer terug, dan moet hij opnieuw entreegeld betalen.

Later is het schieten afgeschaft, de oorlogen en de bogen raakten uit de mode. Wat niet verdween was het jaarlijkse

teren, het verteren van de gildekas, hetgeen ook thans niet meer plaats heeft.

De gildevlag is bewaard gebleven, maar de gildebom op het kruispunt Stadhouderslaan-Korte Brinkweg werd vorig jaar omgehakt ten behoeve van het verkeer.

Wapen van Wijk bij Duurstede. Dr H. Kits Nieuwenkamp geeft in de Wijkse Courant van 21 November 1953 een verklaring van het gemeentewapen van Wijk bij Duurstede. Wij nemen hieruit over het gedeelte, dat aantoont hoe het wapen is ontstaan. De heer Kits Nieuwenkamp schrijft:

De officiële wapenbeschrijving, voorkomende op het wapendiploma van de Hoge Raad van Adel, d.d. 11 September 1816, luidt:

„De Hooge Raad van Adel, gebruik „makende van de magt aan denzelven „verleend bij besluit van den 20sten Februari 1816, bevestigt bij dezen de Stadt „Wijk bij Duurstede ingevolge het door „haar gedaan verzoek, in het bezit van „het navolgende wapen:

„Zijnde van goud, beladen met een „fasce (= dwarsbalk) van keel (= rood), „waarop drie zuilen van zilver. Het wapen gedekt met een kroon met vijf „fleurons alles van goud en vastgehouden van weerskanten door een klimmende leeuw in zijn natuurlijke kleur.” Het wapen van Wijk bij Duurstede bestaat eigenlijk uit het opgelegde wapen van het oud adellijk geslacht *van Zuylen*, de drie zuilen van zilver op rood, versmald tot een dwarsbalk op een gouden veld of schild, ze zuilen naar elkaar gesteld en niet zoals in het wapen *van Zuylen* 2—1 geplaatst.

Hoe komt nu Wijk bij Duurstede aan dat wapen van de familie van *Zuylen*? Wij dienen hier in de geschiedenis terug te grijpen tot de tijd van de Noormannen. Een verwarde tijd, doch blijkt, dat na deze woelige periode, hoe weten we niet precies, Wijk bij Duurstede in het bezit kwam van de graven van *Bentheim*. De graaf van *Bentheim* gaf Wijk bij Duurstede in leen aan een lid van het geslacht *van Abcoude*, waaruit het via een erfdochter *van Abcoude* overging aan haar man, met name *Zweder van Zuylen*, die zich daarna *van Abcoude* noemde. Dit geschiedde omstreeks

1250. Dit is wel de oorsprong van de opname van het wapen van het oud adellijk geslacht *van Zuylen* als hoofdmotief in het wapen van Wijk bij Duurstede. Maar daarmee is de nadere betekenis en diepere zin van dit wapen nog niet verklaard. Dit zijn slechts de historische gronden, voor zover die zijn te achterhalen.

Wie was die *Zweder van Abcoude*, afstammeling uit het huis *Zuylen*? Vermoedelijk was hij dezelfde als *Zweder van Abcoude*, ook voorkomende als *Sueder van Apekewoude*, de vroeg middeleeuwse benaming voor *Abcoude*, ridder. Hij leefde in de 13e eeuw en werd, volgens Jacobus Kok in zijn *Vaderlandsch Woordenboek*, met *Zweder van Bosinchem* (Beusichem) door heer *Hendrik van der Lekke* in 1268 aan het kapittel van St. Marie te Utrecht als borg aangesteld, voor het gericht en de tins (cijns, pacht) van Lopik. Zijn zoon *Gijsbert van Abcoude*, ridder, was het, die met toestemming van bisschop *Willem van Mechelen* het dorp Wijk Ao 1300 tot stad verhef (v. d. Aa).

Keren wij thans tot het wapenschild terug.

De dwarsbalk, als zijnde oorspronkelijk het stamwapen van het geslacht *van Zuylen* is hiermede historisch verklaard. De vraag rijst echter, hoe komt men dan aan het gouden wapenschild, waarin de balk is geplaatst? De oplossing ligt voor de hand.

Slaan we het *Armorial Général* van Rietstap op, dan lezen we daar in deel I, blz. 2, dat het oude stamwapen *van Abcoude* vertoont: een gouden schild met een zwarte wolf. Hieruit volgt, dat dit gouden schild van het wapen van Wijk bij Duurstede is ontleend aan het oorspronkelijke stamwapen van de oude Heren van *Abcoude*, zodat we hier hebben te doen met een logische en betekenisvolle combinatie van de beide wapens *van Abcoude* en *van Zuylen*, blijkbaar door bovengenoemde *Gijsbert van Abcoude* aldus aangenomen voor zijn nieuwe stad Wijk (bij Duurstede) uit piëteit voor zijn ouders, immers was zijn moeder een *van Abcoude* en zijn vader een *van Zuylen*, die zich later *van Abcoude* noemde. Hiermede is het ontstaan van het wapen van Wijk bij Duurstede volledig opgelost.

MAANDBLAD VAN „OUD-UTRECHT”

VEREENIGING TOT BEOEFENING EN TOT VERSPREIDING VAN DE KENNIS DER GESCHIEDENIS VAN DE STAD EN DE PROVINCIE UTRECHT

JULI
1954

ONDER REDACTIE VAN:
H. DE JONG

27e JAARGANG
Nº 7

UITGAVE DER VEREENIGING. ADRES: MAJELLAPARK 61, UTRECHT
Gironummer 575520 ten name van de Vereeniging „OUD-UTRECHT”

OUDE UTRECHTSCHES STRAATNAMEN

1. Konings- en Keizersstraten of wegen

a. Koningsnamen

De eerste vraag der derde vragenlijst van de afdeling Naamkunde der Centrale commissie voor onderzoek van het Nederlandsche volkseigen gaat over oude konings(keizers)-wegen in de Nederlanden.

Koningswegen (viae regiae) zijn volgens het Handboek der middeleeuwsche geographie de sedert den Karolingischen tijd hier te lande voorkomende wegen. De naam wijst er reeds op, dat deze vroeger onder koninklijk toezicht stonden en dienst deden voor verkeer over grooten afstand. Mogelijk zijn de Koningsstraten in eenige onzer steden, zoo besluit het handboek daaromtrent, herinneringen aan zulke wegen.¹⁾

In haar geheel luidt de bedoelde vraag: a. Kent U in Uw omgeving een Koningsstraat of -weg (Keizerstraat of -weg)? b. Kan deze benaming uit de Middeleeuwen stammen? c. Wanneer het een straat betreft, kan deze dan vroeger een hoofdstraat zijn geweest? Kunt U iets mededeelen over de ligging?

De eerste indruk, door deze vraag gewekt, zal bij de meeste lezers wel zijn, dat ze voor Utrecht, de oudste en belangrijkste stad van Noord-Nederland in de middeleeuwen, bevestigend antwoord zal kunnen worden.

Mede afgaande op den nu geldenden naam, meende dan ook dr F. Leyden, schrijver van tientallen studies over de oude landwegen in Noord-Nederland, er niet aan te mogen twijfelen, dat de Koningsweg van Utrecht naar Bunnik een merkwaardig voorbeeld van een echte, oude Koningsweg vormt.²⁾

De naam Koningsweg is echter eerst in het begin der 19de eeuw ontstaan, nadat koning Lodewijk Napoleon de daar noordelijk gelegen landgoederen Oud- en Nieuw-Amelisweerd in November 1808 had aangekocht, om op dat groote terrein ter weerszijden van